

УДК 378.018.8 : 373.5.011.3-051 : [614.8+331.45] : 376

**ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ У ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ
КУРСУ «ОХОРОНА ПРАЦІ ТА БЕЗПЕКА ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ» ДО
ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БЕЗПЕКИ В УМОВАХ ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ**

Kravchenko L.V. / Кравченко Л.В.

s.ped.s., as.prof. / к.педагог.н., доцент

ORCID ID: [http:// orcid.org/0000-0001-7012-3709](http://orcid.org/0000-0001-7012-3709)

Pavo Tychyna Uman State Pedagogical University, Uman, Sadova, 2, 20300,

Уманський державний педагогічний університет

імені Павла Тичини, Умань, Садова 2, 20300

Suslo L.V. / Сусло Л.В.

senior lecturer/ ст.викладач

ORCID ID: [http:// orcid.org/0000-0003-1137-828X](http://orcid.org/0000-0003-1137-828X)

Pavo Tychyna Uman State Pedagogical University, Uman, Sadova, 2, 20300,

Уманський державний педагогічний університет

імені Павла Тичини, Умань, Садова 2, 20300

Анотація. Стаття присвячена питанню підготовки майбутніх учителів до роботи в умовах інклюзивної освіти та забезпеченню безпеки в ній учнів. Розглянуто причини виникнення небезпечних ситуацій у закладах освіти з інклюзивним освітнім середовищем. Основними методами дослідження були: аналіз науково-психологічних, педагогічних джерел, узагальнення теоретичних положень, емпіричних даних тощо. Проаналізовано педагогічні умови ефективної підготовки майбутніх учителів до забезпечення безпеки дітей в інклюзивній освітній сфері. Спектр даних умов дозволяє розглядати таку підготовку як індивідуальний і безперервний процес спільної діяльності викладача і студента з розвитку професійних навичок для забезпечення безпеки у процесі спільного

навчання фізично здорових дітей і дітей з особливими освітніми потребами. Автор виділяє основні складові процесу підготовки майбутніх вчителів для роботи в інклюзивному середовищі: цільовий, організаційно-змістовий та результативний. Описані методи і освітні технології можуть бути використані в процесі професійної підготовки студентів педагогічних закладів вищої освіти.

Ключові слова: безпека, інклюзивна освіта, педагогічні умови, інклюзивне освітнє середовище, безпека учасників освітнього процесу.

Вступ.

Інклюзивна освіта – це та складова гуманітарної політики кожної сучасної країни, яка свідчить наскільки її суспільство захищає невід’ємні права людини та яка сьогодні поступово входить у освітній процес України. Інклюзивна освіта – це, передовсім, формування суспільної уваги та поваги до розмаїття та унікальності кожного учня чи учениці, що, у свою чергу, забезпечує ліпшу якість освіти для всіх дітей [5].

У 2001 році в Україні створили проект для соціальної адаптації та інтеграції у соціум дітей з особливими потребами шляхом організації їх навчання у закладах загальної середньої освіти. З цього часу в країні почали активно обговорювати, як залучити таких дітей у загальний освітній процес. У 2017 році прийняли Закон про інклюзивну освіту, в якому прописані права дітей. Кожна дитина має право безкоштовно навчатися у будь-якому освітньому закладі, незалежно від наявності групи інвалідності [4].

Різні аспекти організації інклюзивної освіти в Україні та закордоном досліджували А. Арендарук, О. Барно, В. Болдирєва, О. Гаяш, С. Іноземцева, Н. Марковська, О. Федоренко та ін.

Основний текст. Провідні науковці педагогічної галузі (АПН) та представники МОН України вказували, що специфіка психічного і фізичного розвитку дітей з особливими потребами (чи з певними проявами інвалідності) зумовлює необхідність спеціальної організації та використання оптимальних та

ефективних методів навчання і виховання таких дітей. Спеціальна освіта забезпечить дітям з особливими потребами (з порушеннями зору, слуху, з мовною патологією, з розумовою недостатністю, затримкою психічного розвитку, дитячим церебральним паралічем та ін.) рівні можливості для отримання ранньої корекційної допомоги, здобуття освіти [8]. Таким чином, актуалізувалася необхідність визначення нових концептуальних підходів до спеціальної освіти, уточнення стратегії і тактики її оптимальної організації та оновлення. Відтак закріплюється варіативність змісту спеціальної освіти, її орієнтація на створення оптимальних умов для самовизначення кожного учня відповідно до його пізнавальних можливостей [6].

Створюючи умови для успішного впровадження інклюзивних практик в заклади освіти України, необхідно враховувати досвід експертів з країн, які впроваджують цей процес протягом тривалого часу.

Проведений нами пілотний аналіз міжнародного досвіду засвідчив, що серед труднощів, з якими стикаються при створенні та діяльності інклюзивних освітніх закладів, є формування в педагогів здатності вирішувати багато психосоціальних проблем, а це, у свою чергу, потребує особливої уваги до професійно-педагогічної підготовки фахівців, які працюють у сфері інклюзивної освіти. Не менш важливим у цьому процесі є вміння убезпечити дітей.

На жаль, актуальність питання безпеки в інклюзивних закладах освіти зумовлена багатьма реальними фактами виникнення небезпечних ситуацій. Кожен педагог повинен знати, що небезпека може бути в будь-якому місці і в будь-який час. Як свідчить статистика, здебільшого заклади освіти стикаються з соціальними соціально-природними і соціально-технічними небезпеками. Кожній небезпечна ситуація має очевидні чи приховані причини, наприклад: неуважність, незнання, легковажність, бажання помсти, непокора, порушення правил техніки безпеки чи поведінки тощо.

Вивчення видів, причин виникнення небезпечних факторів у процесі навчання в умовах інклюзивної освіти дозволить майбутнім педагогам передбачити зародження потенційно небезпечної ситуації, попередити її виникнення, звести до мінімуму негативні наслідки. Тому необхідною умовою безпечного навчання та виховання дітей в інклюзивному освітньому просторі є наявність педагогів, які вміють передбачати небезпечні ситуації або компетентні в них, здатні знижувати ризики та зменшувати їх вплив на оточуючих.

Аналіз джерел з даної проблеми показав, що у науковців є різні погляди на професійний розвиток майбутніх учителів. Існують думки, що загальнопрофесійні дисципліни, у тому числі і «Охорона праці та безпека життєдіяльності» не мають жодного відношення до професійної підготовки цих професійних категорій. Багато педагогічних закладів вищої освіти останнім часом вносять зміни до навчальних планів освітніх програм, вилучаючи чи зводячи до мінімуму кількість годин на вивчення даної дисципліни.

Ми не можемо погодитися з таким ставленням освітніх закладів до вивчення здоров'язбережувальних дисциплін, оскільки вважаємо, що знання та практичні навички у сфері безпеки (особливо безпеки дітей), є важливим критерієм оцінки діяльності працівника в будь-якій сфері але особливо важливим є забезпечення безпеки учнів в інклюзивному освітньому середовищі.

В своїй статті ми спробуємо конкретизувати та охарактеризувати організаційно-педагогічні умови ефективної підготовки майбутніх вчителів до забезпечення безпеки дітей в інклюзивному освітньому просторі.

Як засвідчують результати дослідження науковців професійно-педагогічна підготовка майбутніх учителів до безпеки дітей в інклюзивних освітніх просторах буде ефективною, якщо в закладах освіти будуть розроблена та впроваджена модель навчання на основі компетентнісного, ціннісно-орієнтованого та аксіологічного підходів [4].

Для реалізації даних підходів потрібно притримуватись наступних організаційно-педагогічних умов:

- організація процесу підготовки студентів має зважати на інтеграцію наукових знань та сучасний стан розвитку науки, що дає можливість врахувати специфіку забезпечення безпеки дітей в інклюзивному освітньому просторі (як на рівні змісту навчального плану, так і організації освітнього процесу);

- у процесі вивчення дисципліни «Охорона праці та безпека життєдіяльності» засвоєння знань студентів являє собою освітню систему з трьома структурними компонентами – цільовим, організаційно-змістовим та результативним.

- навчання студентів базується на використанні методу активного проблемно-ситуаційного аналізу Case-study технології;

- використовуються можливості інформаційно-комунікаційних технологій, у тому числі в Інтернет-системах освіти та освітніх порталах навчального закладу.

Конспективно розкриємо деякі аспекти теоретичного підтвердження та практичної реалізації зазначених умов.

Як свідчить аналіз навчальних робочих програм дисципліни «Охорона праці та безпека життєдіяльності», зміст курсу не відрізняється глибиною та широтою висвітлення нагальних суспільних проблем, які часто безпосередньо впливають на безпеку людей.

Кобилянський О.В. стверджує, що рівень розвитку гуманітарних (і суспільних наук у цілому) у світі та нашій країні визначає не лише рівень гуманітарної освіти, а й якість освіти [3, 24].

Наповненість дисципліни соціальною проблематикою і підготовкою здобувачів педагогічних закладів вищої освіти до забезпечення безпеки в інклюзивному освітньому процесі є актуальною з огляду на триваючі суспільні процеси та соціальну кризу в країні. В недалекому майбутньому випускники педагогічних закладів вищої освіти працюватимуть в освітніх закладах, у тому

числі інклюзивних, де візьмуть на себе юридичну, моральну та матеріальну відповідальність за безпеку своїх підопічних [10].

Тому, на нашу думку, варто до змістового наповнення дисципліни «Охорона праці та безпека життєдіяльності» ввести тему «Забезпечення безпеки в умовах інклюзивної освіти». Теоретичний матеріал має передбачати ознайомлення майбутніми вчителями або ж керівниками закладів освіти з рекомендаціями і правилами забезпечення здорових і безпечних умов для навчання та праці осіб з особливими освітніми потребами.

Для того, щоб навчання студентів було ефективним, варто викладачу використовувати різноманітні методи групової роботи, наприклад case-study технології. Цінність цієї технології полягає в тому, що вона одночасно відображає не тільки практичну проблему, а й актуалізує певний комплекс знань, який необхідно засвоїти для її розв'язання [3, 25]. У такому форматі освітнього процесу студенти мають змогу розширити свою теоретичну базу, а викладач оцінити правильність і дієвість застосування обраних методів і засобів навчання.

Безпосередньо на практичних заняттях з охорони праці та безпеки життєдіяльності метою зазначеного методу є аналіз спільними зусиллями всієї групи (чи кількома групами студентів) небезпечної ситуації і розробка комплексу практичних дій, спрямованих на ліквідацію небезпеки. Завершенням процесу є оцінка запропонованих алгоритмів та вибір найкращого в контексті запропонованої проблеми.

Висновки. Аналіз сучасного стану підготовки майбутніх вчителів для забезпечення безпеки дітей в інклюзивному освітньому просторі дозволяє стверджувати, що варто приділяти більше уваги цій проблемі і її рішенню. За нинішніх умов, коли діти з особливими освітніми потребами мають змогу на реалізацію рівних можливостей, кожен вчитель в школі повинен бути готовим до забезпечення відповідних умов і безпеки для такої категорії учнів. На нашу думку, саме дисципліна «Охорона праці та безпека життєдіяльності», що в більшості

педагогічних закладів вищої освіти є в навчальних планах освітніх програм, зможе надати здобувачам необхідний рівень знань і умінь для роботи з даною категорією школярів в контексті безпеки. Для здійснення цієї мети потрібно викладачам, що забезпечують викладання даної дисциплін, переглянути та вдосконалити її зміст, ввівши в теоретичний блок матеріал, щодо формування у студентів відповідальності за особисту та колективну безпеку; для здійснення ефективної професійної діяльності шляхом забезпечення оптимального управління охороною праці на підприємствах освітньої діяльності, формування у студентів відповідальності за особисту та колективну безпеку і усвідомлення необхідності обов'язкового виконання в повному обсязі всіх заходів гарантування безпеки, особливо в умовах інклюзивної освіти.

Література:

1. Гевко І. В. Значення інноваційних технологій при здійсненні інклюзивної освіти / І. В. Гевко // Педагогічний альманах : збірник Комунального вищого навч. закладу / Херсонська академія неперервної освіти Херсонської обласної ради. – Херсон, 2018. – Вип. № 37. – С. 236–240.
2. Данілавічюте Е. А. Стратегії викладання в інклюзивному навчальному закладі : навч.-метод. посіб. / Е. А. Данілавічюте. – Київ : А.С.К., 2012. – 287 с.
3. Кобилянський О. В. Проблеми підготовки спеціалістів з безпеки життєдіяльності у вищих навчальних закладах / О. В. Кобилянський // Матеріали VIII МНПК [«Гуманізм та освіта»], (11–13 черв. 2006 р., м. Вінниця). – Вінниця : Вінницький нац. техн. ун-т, 2006. – С. 23-26.
4. Методичні рекомендації щодо організації навчання осіб з особливими освітніми потребами в закладах освіти в 2019-2020 н.р. Режим доступу: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/inkluzyvne-navchannya/2019/08/07/rekomendatsiiorganizatsiya-navchannyaoop.pdf>. – Назва з екрану.
5. Основи інклюзивної освіти : навч.-метод. посіб. / за заг. ред. Колупаєвої А. А. – Київ : АСК, 2012. – 308 с.

6. Порошенко М. А. Інклюзивна освіта : навч. посіб. / М. А. Порошенко. – Київ : Агентство «Україна», 2019. – 300 с.
7. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України : Закон України від 19.12.2018 р. № 2249-VIII // Відомості Верховної Ради. – 2018. – № 6–7. – С. 43.
8. Про Концепцію державного стандарту спеціальної освіти дітей з особливими потребами. Режим доступу: http://lub-specschool.ucoz.ua/load/shkilna_dokumentacija/pro_koncepciju_derzhavnogo_standartu_specialnoji_osviti_ditej_z_osoblivimi_potrebami/pro_koncepciju_derzhavnogo_standartu_specialnoji_osviti_ditej_z_osoblivimi_potrebami/11-1-0-4. – Назва з екрану.
9. Про Концепцію державного стандарту спеціальної освіти дітей з особливими потребами. Режим доступу: http://lub-specschool.ucoz.ua/load/shkilna_dokumentacija/pro_koncepciju_derzhavnogo_standartu_specialnoji_osviti_ditej_z_osoblivimi_potrebami/pro_koncepciju_derzhavnogo_standartu_specialnoji_osviti_ditej_z_osoblivimi_potrebami/11-1-0-4. – Назва з екрану.
10. Таранченко О. М. Соціокультурний контекст змін в освіті осіб з особливими потребами в Україні / О. М. Таранченко // Особлива дитина: навчання і виховання. –2016. – № 4 (80). – С. 87–96.

***Abstract.** The article is devoted to the issue of training of future teachers to the work in the conditions of inclusive education and ensuring the safety of students in it. The causes of dangerous situations occurrence in educational institutions with inclusive educational environment are considered. The main research methods are analysis of scientific, psychological and pedagogical sources, generalization of theoretical positions, empirical data and others.*

The pedagogical conditions of effective training of future teachers to ensure the safety of children in inclusive education are analyzed. The range of these conditions

allows us to consider such training as an individual and continuous process of joint activities of a teacher and a student to develop professional skills to ensure safety in the process of joint learning of physically healthy children and children with special educational needs.

The author identifies the main components of the process of training of future teachers to work in an inclusive environment; they are targeted, organizational-substantive and effective components. The described methods and educational technologies can be used in the process of professional training of student in higher educational pedagogical institutions.

Key words: *safety, inclusive education, pedagogical conditions, inclusive educational environment, safety of educational process participants.*

Стаття надіслана: 19.05.2022 г.

© Кравченко Л.В.

Сушло Л.В.